

Z DZIEJÓW STATYSTYKI

Renata BIELAK

Zarys historii rachunków narodowych

Streszczenie. *System rachunków narodowych jest międzynarodowym standardem stosowanym przez większość krajów do kompleksowej prezentacji gospodarki narodowej. Wypracowanie tego wzorca to efekt wielu badań i dyskusji podejmowanych przez naukowców. Teorie dotyczące dochodu narodowego i sposobu jego pomiaru były przedmiotem rozważań naukowych na kilka wieków przed tym, zanim w świadomości ekonomistów zagościł termin „rachunki narodowe”.*

Celem artykułu jest przedstawienie koncepcji, które można uznać za podwaliny obecnego światowego systemu rachunków narodowych. Pierwsza część opracowania prezentuje przegląd dorobku badaczy, którzy przyczynili się do powstania współczesnej metodologii rachunków narodowych. W drugiej części opisano ewolucję pomiaru dochodu narodowego w Polsce (przejście od systemu produkcji materialnej do europejskiego systemu rachunków narodowych).

Słowa kluczowe: rachunki narodowe, dochód narodowy, pomiar rozwoju.

JEL: E01

Rachunki narodowe stanowią kompleksowe zestawienia integrujące informacje o procesach gospodarczych, jego uczestnikach i występujących powiązaniach. Światowym wzorcem służącym do opisu gospodarki narodowej jest System Rachunków Narodowych (SNA) ustalony przez ONZ w połowie XX w.

Pierwsza wersja SNA została opublikowana w 1953 r. Koncepcje i założenia składające się na światowy standard były efektem dyskusji i uzgodnień ekonomistów zgrupowanych w Międzynarodowym Towarzystwie Badania Dochodów i Bogactwa (IARIW¹). Wiodącą rolę w wypracowaniu kompleksowej metodolo-

---

¹ IARIW — *International Association for Research in Income and Wealth.*

gii rachunków odegrał Richard Stone (późniejszy laureat nagrody Nobla za wkład w rozwój systemu rachunków narodowych).

Ustanowienie metodologii rachunków narodowych w postaci usystematyzowanego zbioru zasad można określić jako zwieńczenie kilkuwiekowej historii badań i teorii formułowanych przez naukowców. Różnorodne koncepcje i rozważania dotyczące pomiaru bogactwa narodów dostarczały ważnych wniosków dla kształtowania systemowych wytycznych w zakresie rachunków narodowych.

Problematyka definiowania działalności gospodarczej ma bardzo długą historię sięgającą czasów starożytnych. Przy świadomości zakresu zmian, jakie zaszły przez wieki w rozumieniu praw panujących w gospodarce, warto zwrócić uwagę na znaczącą rolę starożytnej Grecji w tworzeniu zbioru wiedzy ekonomicznej (Madej, 2013). Rozważania dotyczące „ekonomiki” podejmowane przez greckich filozofów (Ksenofont, Arystoteles) nawiązywały do poszukiwania źródeł bogactwa. Od tamtego czasu nastąpiła kolosalna ewolucja pojęć i poglądów związanych z gospodarowaniem.

Przegląd teorii dotyczących pomiaru dochodu narodowego, poczynając od indywidualnych szacunków aż do dojrzałego zestawienia rachunków, przedstawiono w pierwszej części artykułu. Druga część pracy jest poświęcona ewolucji szacunków dochodu narodowego dla Polski.

RACHUNKI NARODOWE W HISTORII MYŚLI EKONOMICZNEJ

Początki rachunków narodowych jako koncepcji dotyczącej definiowania i kwantyfikacji dochodu narodowego są datowane na drugą połowę XVII w. Pierwsze szacunki dochodu narodowego dla Anglii zostały opracowane przez Petty’ego (w 1665 r.) i Kinga (w 1696 r.). Mniej więcej w tym samym okresie próby wyliczenia dochodu narodowego podejmowali we Francji Boisguillebert i Vauban (Bos, 1992).

Pełniąc funkcje publiczne, badacze angielscy w swojej pracy upatrywali cele polityczne i dążyli do poparcia formułowanych wniosków konkretnymi danymi liczbowymi. Petty zakładał, że w dyskusji na tematy społeczno-ekonomiczne nie są potrzebne żadne słowa, ponieważ liczą się wyłącznie liczby, wagi i miary. Ten pogląd można uznać za sygnał nowego spojrzenia na ekonomię, w którym zasadniczą rolę odgrywa statystyka (upowszechnienie tego sposobu myślenia nastąpiło znacznie później — odwoływanie się do statystyki przy formułowaniu teorii ekonomicznych było marginalne do końca XIX w. — Landreth i Colander, 2005). Petty próbował znaleźć matematyczne potwierdzenie tezy, że państwo ma uzasadnienie do pobierania większych podatków dla sfinansowania swoich potrzeb, przy czym ich forma i wysokość mogą być bardziej sprawiedliwe i mniej obciążające społeczeństwo. Kolejnym celem jego badań było dostarczenie dowodów na obalenie przekonania, że rewolucja² i wojny działają wyniszczająco na Anglię (Bos, 1992).

---

² W latach 1640—1660 trwała rewolucja angielska, która doprowadziła do przejściowej zmiany ustroju i tymczasowego wprowadzenia systemu republikańskiego w miejsce monarchii.

King, uważany za kontynuatora prac Petty'ego, rozwijał koncepcję pomiaru produkcji i dochodu. Zakładał w niej, że produkcja dóbr i usług powoduje powstawanie wartości dodanej. O dojrzałości rozważań Kinga świadczy fakt, że zaproponował trzy sposoby obliczania dochodu narodowego — jako sumę wartości dodanej oraz od strony dochodowej i wydatkowej. Szacunki zestawiane przez brytyjskiego statystyka były ujmowane w różnych przekrojach, np. wydatki i oszczędności według grup społecznych, dochód narodowy w podziale na rodzaje dochodów. King zaprezentował również porównanie dochodów narodowych Anglii, Holandii i Francji.

Blisko sto lat od dokonania Petty'ego i Kinga, w 1758 r. francuski ekonomista François Quesnay opublikował tablicę ekonomiczną, określaną przez profesora Zienkowskiego jako „pierwszy w dziejach myśli ekonomicznej schemat reprodukcji prostej i pierwszy prototyp rachunków narodowych” (Zienkowski, 2001). Tablica Quesnaya przedstawiała w prosty sposób podstawowe zależności makroekonomiczne — przepływy pieniężne pomiędzy różnymi sektorami gospodarki oraz powstawanie i obieg produktu w gospodarce. Podstawą prac prowadzonych przez francuskiego badacza była teza, że jedynym źródłem przyrostu produktu narodowego jest rolnictwo, natomiast inna działalność jest „jałowa” i nie stanowi pracy produkcyjnej. To założenie jest charakterystyczne dla fizjokratyzmu, którego Quesnay był jednym z twórców.

Rozwój badań nad rachunkami narodowymi w XVIII w. następował równoległe w klasycznej szkole ekonomii. Przyjmując założenia podobne do poczynionych przez Kinga, Adam Smith uznawał pracę wszystkich grup społecznych za źródło powstawania wartości, przy czym wartość dodatkową przynosiła według niego jedynie praca wytwarzająca dobra materialne, a usługi to kategoria nieprodukcyjna (to zastrzeżenie, różne od koncepcji Kinga, zapoczątkowało długą dyskusję o zasadności zaliczania usług do kategorii dochodu narodowego). W swoich rozważaniach zastanawiał się nad mechanizmem tworzenia i podziału dóbr. Jako źródła dochodu Smith wskazał trzy elementy: wynagrodzenie za pracę, zyski od kapitału i rentę gruntową (Zienkowski, 2001).

Dokonania szkockiego ekonomisty, które stanowią fundament nurtu ekonomii klasycznej, przyczyniły się znacząco do kształtowania teorii rachunków narodowych. Dzieło Smitha *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* rozpoczyna zdanie, które można uznać za ówczesną definicję dochodu narodowego — „Roczna praca każdego narodu jest funduszem, który zaopatruje go we wszystkie rzeczy konieczne i przydatne w życiu, jakie ten naród rocznie konsumuje, a które zawsze stanowią bądź bezpośredni produkt tej pracy, bądź też to, co nabywa za ten produkt od innych narodów” (Smith, 2007).

Udział w rozwoju rachunków narodowych ma również Karol Marks. Jego wkład w kształtowaniu metodologii pomiaru dochodu skupia się w szczególności na schematach reprodukcji, które wskazują na rolę kapitału i wartości dodatkowej jako źródła jego tworzenia. Dla potrzeb rozwoju tej koncepcji Marks dokonał podziału gospodarki na dwa działy (I — wytwarzający środki produkcji i II — wytwarzający środki konsumpcji) odpowiadające klasom robotników

i kapitalistów. W ten sposób analizował dwa schematy reprodukcji — prostej oraz rozszerzonej (Zienkowski, 2001). Schemat reprodukcji prostej obrazował sytuację, kiedy cała wartość dodana wytworzona jest konsumowana przez kapitalistów, natomiast reprodukcja rozszerzona zakładała, że nieskonsumowana część wartości dodanej staje się źródłem akumulacji kapitału. Do schematów reprodukcji nawiązują współczesne analizy przepływów międzygałęziowych i macierz rachunków społecznych.

W miarę upowszechniania kolejnych teorii, idea pomiaru dochodu narodowego była podejmowana i stosowana w praktyce w kolejnych krajach. W 1900 r. opracowano szacunki dochodu narodowego dla dziewięciu³ państw, w 1940 r. dla dwudziestu trzech, a w 1944 r. już dla trzydziestu trzech (Bos, 1992).

Lata 30. i 40. XX w. to dekady zasadniczego postępu w opracowywaniu zasad metodologicznych służących prezentowaniu sytuacji makroekonomicznej. Światowy kryzys gospodarczy spowodował, że rozważania ekonomistów skupiły się wokół makroekonomii (która kształtowała się pod wpływem teorii keynesowskich, zakładających równowagę oszczędności i inwestycji jako wyznacznik stabilizacji gospodarczej). Istotny wkład w upowszechnianie pomiaru dochodu narodowego przypisuje się, pochodzącym z tego okresu i prowadzonym niezależnie, pracom Clarka i Kuzneta.

Colin Clark rozpatrywał pomiar aktywności gospodarczej w trzech ujęciach — dochody, wydatki i produkcja. Swoje szacunki dochodu narodowego podawał w cenach bieżących i stałych. Jego publikacja z 1937 r. (*National Income and Outley*) jest wskazywana jako pierwowzór oficjalnych szacunków rachunków narodowych, opublikowanych w 1941 r. przez Meade'a i Stone'a. Clark przyczynił się do ewolucji porównań międzynarodowych — był pierwszym badaczem, który zaprezentował dane dla różnych krajów z wykorzystaniem siły nabywczej walut (Maddison, 2004).

Analizy dotyczące rozwoju gospodarczego z wykorzystaniem metod statystycznych prowadził w Stanach Zjednoczonych Simon Kuznets. Efektem jego pracy, uwzględniającej gromadzenie obszernego materiału statystycznego, była publikacja w 1934 r. oficjalnych szacunków dochodu narodowego. Oprócz obliczenia wskaźników dla Stanów Zjednoczonych Kuznets zasłynął również opracowaniem, przy wykorzystaniu metod statystycznych, zestawień porównujących wzrost gospodarczy w różnych krajach. Zasadnicze znaczenie przypisywał technikom ilościowym, których wyniki stanowiły podstawę dla wnioskowania. Kuznets rozwijał metodologię rachunków narodowych przede wszystkim w kontekście możliwości obliczania makroagregatów i wykorzystywania ich do analizy wzrostu gospodarczego w długim okresie (Bos, 1992).

W badania nad pomiarem dochodu narodowego w okresie międzywojennym wpisali się również polscy ekonomiści. W 1934 r. M. Kalecki i L. Landau opublikowali dzieło *Szacunek dochodu społecznego w roku 1929*, a rok później wydali kolejną pracę — *Dochód społeczny w roku 1933 i podstawy periodycznych*

³ Anglia, Austria, Australia, Francja, Holandia, Niemcy, Norwegia, Stany Zjednoczone i Rosja.

badań nad zmianami dochodu. Zastosowane przez nich pojęcie „dochód społeczny” jest tożsamy z kategorią dochodu narodowego, którą posługiwali się badacze z krajów zachodnich (Madej, 2013). Landau podjął się opracowania dochodu społecznego dla gospodarki światowej, dokonując porównań działalności produkcyjnej grup krajów i wybranych państw. Autor podkreślał, że jego praca to próba syntetycznego ujęcia rozwoju gospodarczego krajów, co wymagało dokonywania wielu szacunków ze względu na brak usystematyzowanego materiału statystycznego (Landau, 1939). Obliczenia te opublikowano w *Małym Roczniku Statystycznym 1939* — w wyodrębnionym dziale „Dochód społeczny” zaprezentowano szacunki produkcji światowej w 1929 r. (rolniczej, górniczej i przemysłowej) według grup krajów i wybranych krajów⁴.

Wraz z rozwojem metodologii rachunku narodowe stawały się ważnym narzędziem wykorzystywanym w praktyce gospodarczej. Przykładowo, zagregowane szacunki dochodów i wydatków opublikowane w 1941 r. przez Stone’a i Meade’a stanowiły zasadniczy element w systemie tablic prezentujących stan gospodarki Anglii.

Istotną innowację i otwarcie nowego nurtu badań przyniosła publikacja artykułu W. Leontiefa w 1934 r. poświęcona analizom nakładów i wyników. Ta publikacja zapoczątkowała zainteresowanie tablicami przepływów międzygałęziowych jako wartościowym narzędziem obrazowania struktury gospodarki.

Szacunki dochodu narodowego opracowywane dla coraz większej grupy krajów różniły się znacznie pod względem stosowanej terminologii, ale także w zakresie szczegółowych zasad rachunkowych. Wyrażna potrzeba uzgodnienia jednolitych standardów skłoniła Ligę Narodów⁵ do podjęcia działań międzynarodowych. Wniosek Ligi Narodów o opracowanie raportu podsumowującego dokonania w zakresie rachunków narodowych zainicjował cykliczne spotkania ekonomistów z różnych krajów, a wiodącą rolę w uzgadnianiu metodologii odegrał Richard Stone. Pierwszy raport, opublikowany przez ONZ w 1947 r., był w głównej mierze efektem pracy Stone’a. To wydarzenie stanowiło otwarcie nowego etapu w historii rachunków narodowych — ery standardów międzynarodowych (Muller, 2003).

Międzynarodowe wytyczne w zakresie rachunków narodowych były wypracowywane w kolejnych latach, pod kierunkiem Stone’a, przez grupę ekonomistów⁶ z krajów Europy Zachodniej, Stanów Zjednoczonych i Kanady. W 1951 r. wydano (na zamówienie Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej — OEEC) raport *Simplified system of national accounts* opisujący system rachunków narodowych w wersji znacznie uproszczonej w stosunku do dokumentu z 1947 r. Uogólnienie raportu było niezbędne, aby kraje członkowskie OEEC mogły podjąć próby szacowania wskaźników dla swojej gospodarki według

⁴ *Mały Rocznik Statystyczny 1939* (1939). GUS, Warszawa, s. 66 i 67.

⁵ Liga Narodów została zastąpiona w 1946 r. przez ONZ.

⁶ Spotkania ekonomistów zaangażowanych w badania dochodu narodowego doprowadziły do powstania IARIW.

zasad rachunków narodowych. Doświadczenia wynikające ze stosowania uproszczonego systemu rachunków narodowych były wykorzystywane do doskonalenia międzynarodowych wytycznych, które w 1953 r. przybrały kształt pierwszej wersji systemu rachunków narodowych — SNA 53 (*A system of National Accounts and Supporting Tables*). Przyjęty standard był z czasem stosowany przez coraz większą liczbę krajów, a w Europie zdecydowano o stworzeniu dla potrzeb regionalnych systemu wzorowanego na SNA, który będzie bardziej zorientowany na specyfikę krajów europejskich. Rezultatem tej decyzji było opracowanie Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych — ESA (pierwszą wersję ESA opublikowano w 1970 r.).

Przyjęte ramy kompleksowych wytycznych rachunkowych były wielokrotnie uzupełniane i modyfikowane. Bardzo ważnym etapem doskonalenia formułowanych zasad było uwzględnienie rachunków finansowych, które wzbogaciły możliwości analityczne systemu. Koncepcję usystematyzowanych analiz przepływów finansowych przedstawił ekonomista amerykański M. Copeland (w 1952 r. ukazało się jego dzieło pt. *A Study of Moneyflows in the United States*) (Domaszewicz, 1994). W miarę upływu czasu zmieniał się zakres ujmowanych informacji oraz zasady i kryteria ich agregacji, a ich efektem była aktualizacja w postaci kolejnych edycji SNA i ESA (zestawienie rewizji systemów).

ZESTAWIENIE PUBLIKACJI SNA I ESA

Rok publikacji	SNA		ESA
	wersja/rewizja	podstawowe założenia/zmiany	
1953	SNA 53	zestawienie 6 rachunków i 12 tablic prezentujących przepływy w gospodarce	—
1960	pierwsza rewizja SNA 53	uwzględnienie doświadczeń krajowych we wdrażaniu SNA 53	—
1964	druga rewizja SNA 53	wzmocnienie spójności SNA z <i>Podręcznikiem bilansu płatniczego MFW</i>	—
1968	SNA 68	rozszerzenie zakresu rachunków — włączenie tablic nakładów i wyników oraz bilansów, wprowadzenie cen stałych	—
1970	—	—	Europejski System Rachunków (ESA)
1979	—	—	Rewizja ESA
1993	SNA 93	rozwój systemu w kierunku kompleksowego i elastycznego narzędzia analiz makroekonomicznych (m.in. wdrożenie koncepcji rachunków satelitarnych)	—
1996	—	—	ESA 95 (odpowiednik SNA 93)
2009	SNA 2008	uwzględnienie zmian otoczenia gospodarczego, udoskonalenie metodologii obliczeń, uwzględnienie potrzeb użytkowników	—
2013	—	—	ESA 2010 (odpowiednik SNA 2008)

Równoległe z pracami (pod auspicjami ONZ) zmierzającymi do usystematyzowania zasad rachunków narodowych w ZSRR była rozwijana niezależna koncepcja pomiaru dochodu narodowego — system produkcji materialnej (*Material Product System* — MPS); podstawowe założenia tego systemu przedstawiono w następnej części artykułu. Zgodnie z tymi założeniami przez wiele lat opracowywane były rachunki narodowe w krajach znajdujących się pod wpływem Związku Radzieckiego.

SZACUNKI DOCHODU NARODOWEGO DLA POLSKI — UJĘCIE HISTORYCZNE

W Polsce rachunki narodowe są opracowywane zgodnie z wytycznymi Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych, który jest standardem obowiązującym (na mocy prawa) wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej. Opracowywanie rachunków narodowych w Polsce jest zadaniem statystyki publicznej⁷, a aktualny system rachunków narodowych odpowiada zaleceniom ESA 2010. Zanim w statystyce rachunków narodowych zaczęły obowiązywać normy europejskie, pomiar wzrostu gospodarczego Polski odbywał się przy zastosowaniu systemu produkcji materialnej.

Do 1990 r., przez blisko pół wieku, szacunki rachunków narodowych w Polsce były sporządzane według MPS (podobnie jak w innych krajach z ustrojem gospodarki centralnie planowanej, dla której ten system był przeznaczony). Ta metoda obliczeń, wywodząca się z teorii marksistowskiej, opiera się na pojęciu sfery produkcji materialnej rozumianej jako „opanowywanie i przekształcanie przez człowieka sił przyrody w celu zaspokojenia potrzeb ludzkich” (Zienkowski, 1971). Zgodnie z tym ujęciem w szacowaniu dochodu narodowego uwzględniano wyłącznie produkcję dóbr, natomiast usługi nie stanowiły składnika dochodu narodowego. Precyzując, do pomiaru dochodu włączano produkcję tzw. usług materialnych, np. transport, handel, gastronomię, ale pozostałe rodzaje (m.in. administracja państwowa, oświata, zdrowie) nie były brane pod uwagę przy tej kalkulacji (Kalecki, 1963).

W uwagach ogólnych do *Rocznika Statystycznego 1959* czytamy, że *dochód narodowy stanowi część wytworzonego w sferze produkcji materialnej produktu społecznego (produktu globalnego), jaka pozostaje po odliczeniu kosztów materialnych poniesionych na jego wytwarzanie*⁸. Podstawą do ustalania zakresu sfery produkcji materialnej był rodzaj wykonywanej pracy, którą dzielono na produkcyjną i nieprodukcyjną. Jako produkcyjną uznawano pracę, której efektem są wytworzone produkty lub usługi produkcyjne (typu remont, montaż) oraz

⁷ GUS odpowiada za opracowywanie rachunków niefinansowych oraz rachunku finansowego sektora instytucji rządowych i samorządowych, a rachunki finansowe dla pozostałych sektorów są zestawiane przez NBP.

⁸ *Rocznik Statystyczny 1959* (1959). GUS, Warszawa, s. 57.

pracę zapewniającą „przedłużenie” wytwarzania produktów w sferze podziału i wymiany (np. transport). Dochód narodowy był liczony jako suma produkcji czystej wytworzonej w poszczególnych działach gospodarki, gdzie produkcja czysta to wartość produkcji globalnej pomniejszonej o koszty materialne (zużycia materiałów i usług — przemysłowych, transportowych i łączności oraz amortyzacja). W ten sposób szacowano kategorię dochodu narodowego wytworzonego. Równoległe wyliczono dochód narodowy podzielony, który składał się ze spożycia i akumulacji. Dochód narodowy podzielony różnił się od wytworzonego, ponieważ uwzględniał saldo handlu zagranicznego, straty dochodu narodowego oraz sumy niezbilansowane wynikające z niezależnych obliczeń dochodu w tych dwóch ujęciach.

Pierwszy oficjalny szacunek dochodu narodowego w powojennej Polsce został opublikowany w *Roczniku Statystycznym 1948*. Na wstępie tej publikacji zamieszczono krótką tablicę przedstawiającą wartość dochodu narodowego w 1947 r. — ogółem oraz w podziale na działy produkcji materialnej i sektory gospodarki⁹. Prace nad wyliczeniem tych podstawowych kategorii charakteryzujących gospodarkę narodową (według metodologii MPS) były prowadzone w GUS przy udziale ekonomistów i ekspertów spoza statystyki (Zienkowski, 1971). W kolejnej edycji *Rocznika* zamieszczono nieco szerszą informację o dochodzie narodowym — w wyodrębnionym dziale obok danych wartościowych za lata 1947 i 1948 zaprezentowane zostały „przewidywania” dla roku 1949. Opublikowano również wskaźniki dochodu narodowego oraz wartości produkcji globalnej i czystej zrealizowanej w podstawowych działach gospodarki¹⁰. Po dwuletnim okresie prezentacji oficjalnych szacunków, w latach 1950—1955 nastąpiła przerwa w udostępnianiu informacji na temat dochodu narodowego (podobnie jak wielu innych statystyk — w związku z ograniczeniem większości wydawnictw GUS) (Walczak, 2013).

Po wznowieniu publikacji roczników statystycznych (w 1956 r.) przywrócono informacje dotyczące dochodu narodowego i od tego czasu są one stałym elementem prezentacji. Kolejne edycje roczników przedstawiały szacunki dochodu narodowego, które stopniowo wzbogacano dodatkowymi danymi z zakresu rachunków narodowych, a z czasem publikację uzupełniono informacjami metodologicznymi na temat systemu MPS.

Wyzwanie gruntownej przebudowy rachunków narodowych — z powodu przejścia z systemu produkcji materialnej na standard powszechnie stosowany na Zachodzie — przypadło na przełom lat 80. i 90. XX w. W 1989 r. rozpoczęło się dostosowywanie statystyki polskiej do warunków gospodarki rynkowej oraz światowych standardów. Kompleksowych zmian wymagała zwłaszcza statystyka gospodarcza, która była podporządkowana centralnemu planowaniu. Wprowadzenie standardu SNA wiązało się z poznaniem metodologii rachunków na-

⁹ *Rocznik Statystyczny 1948* (1949). GUS, Warszawa, s. 1.

¹⁰ *Rocznik Statystyczny 1949* (1950). GUS, Warszawa, s. 27—31.

rodowych i zaplanowaniem odpowiednich działań. Dostosowania wymagały klasyfikacje i nomenklatury, których wykorzystywanie przesądzało o porównywalności międzynarodowej danych. Do wprowadzenia tych standardów konieczne było stosowanie nowych metod badań i analiz.

Pierwsze efekty wprowadzanych zmian zaprezentowano już w *Roczniku Statystycznym 1990*. Obok informacji o dochodzie narodowym, wyliczanych według systemu MPS, opublikowano podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, wartość globalna) szacowane zgodnie z zasadami SNA. Przedstawione dane dla lat 1985—1989 wskazują, że wartości PKB według SNA (w cenach stałych) są wyższe o ok. 13%¹¹ od wartości dochodu narodowego wytworzonego brutto (MPS). Prezentację informacji w podwójnym układzie utrzymano jeszcze w roku następnym, a od 1992 r. nastąpiło przejście na udostępnianie danych z rachunków narodowych wyłącznie według zasad SNA.

Lata 90. XX w. to okres doskonalenia metodologii rachunków narodowych i dążenie do większej harmonizacji z systemem SNA 93. Wprowadzenie kolejnych zmian, dostosowujących polski system rachunków narodowych do zaleceń SNA 93, ułatwiało jednocześnie zbliżenie metodologii do standardów europejskich. Przywołanie zasad ESA (jeszcze jako standardu stosowanego równoległe z SNA) zastosowano po raz pierwszy w *Roczniku Statystycznym 2000*¹². W kolejnym roku nastąpiło przejście na system europejski i od 2001 r. rachunki narodowe w Polsce są prezentowane z zastosowaniem zasad ESA 95, a od 2014 r. — według ESA 2010.

Podsumowanie

Rachunki narodowe są współcześnie opracowywane przez większość krajów w standardzie opartym na jednolitym zestawie zasad i definicji, umożliwiającym dokonywanie porównań międzynarodowych. System rachunków narodowych to potężne narzędzie służące celom analitycznym, stwarzające szerokie możliwości dla badań makroekonomicznych. Z tego zbioru wytycznych rachunkowych pochodzą podstawowe wskaźniki wykorzystywane do analizy funkcjonowania gospodarki oraz monitorowania sytuacji w poszczególnych dziedzinach gospodarczych.

Znajomość koncepcji rachunków narodowych jest kluczowa dla ich właściwej interpretacji oraz wyciągania wniosków. W polskiej literaturze ekonomicznej można znaleźć wiele prac charakteryzujących współczesną metodologię rachunków narodowych. Obszernej informacji w tym zakresie dostarczają publikacje GUS. Niewiele jest natomiast opracowań polskojęzycznych systematyzujących teorie naukowe dotyczące pomiaru bogactwa narodów, na podstawie których

---

¹¹ Obliczenia własne na podstawie danych z *Rocznika Statystycznego 1990* (1990). GUS, Warszawa, s. 111.

¹² *Rocznik Statystyczny 2000* (2000). GUS, Warszawa, s. 530.

powstały obowiązujące zasady rachunków narodowych (wartościowego przeglądu koncepcji ekonomicznych w tym zakresie dokonał prof. L. Zienkowski).

Wiedza na temat teorii stanowiących rodowody rachunków narodowych ułatwia zrozumienie istoty i przeznaczenia tego systemu, jego złożoności i występujących ograniczeń. Ta świadomość uwarunkowań historycznych i rozwoju metodologii pomiaru rozwoju gospodarczego jest bardzo ważna także przy podejmowaniu dyskusji na temat granic rachunków narodowych oraz rozważań dotyczących potrzeby „wyjścia poza PKB”.

---

mgr Renata Bielak — GUS

LITERATURA

- Bos, F. (1992). *The history of national accounting*. Central Bureau of Statistics, The Netherlands, s. 5, 7—10.
- Domaszewicz, R. (1994). *Finanse w gospodarce rynkowej*. Akademia Ekonomiczna w Krakowie, s. 17.
- Kalecki, M. (1963). *Zarys teorii wzrostu gospodarki socjalistycznej*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 9 i 10.
- Landau, L. (1939). *Gospodarka światowa. Produkcja i dochód społeczny w liczbach*. Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa, s. 1 i 2.
- Landreth, H., Colander, D.C. (2005). *Historia myśli ekonomicznej*. Wydanie II uzupełnione. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 66.
- Lequiller, F., Blades, D. (2014). *Understanding National Accounts*. Second Edition, OECD, s. 438—449.
- Maddison, A. (2004). *Macromasurement Before and After Colin Clark*. s. 13—16; http://www.ggd.net/MADDISON/articles/colin_clark.pdf. Pobrano: 14.01.2016 r.
- Madej, Z. (2013). Odwieczne kłopoty z pojmowaniem i pomiarem bogactwa narodów. *Przyszłość. Świat-Europa-Polska*, nr 2, s. 35—45.
- Muller, P. (2003). A history of national accounting. *Courrier des statistiques*, English series, no. 9, s. 37—39.
- Smith, A. (2007). *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 3.
- Walczak, T. (2013). Zmienne warunki funkcjonowania statystyki oficjalnej w okresie po II wojnie światowej. W: Walczak, T. (red. naukowy) *Historia, stan obecny i aktualne wyzwania wobec statystyki publicznej*, GUS, Warszawa, s. 54.
- Zienkowski, L. (1971). *Jak oblicza się dochód narodowy*. PWE, Warszawa, s. 9, 249 i 250.
- Zienkowski, L. (2001). Co to jest PKB? Jego rola w analizach ekonomicznych i prognozowaniu. *Polska 2000 Plus*. Komitet Prognoz, s. 7 i 8.

Summary. *The system of national accounts is an international standard applied by most countries in order to present national economy in a complete manner. The development of this system results from variety of researches and discussion undertaken by scientists. Theories concerning national income and its*

measure had been the subject of scientific deliberation for several centuries before the term "national accounts" was adopted by the economists.

The aim of the article is to introduce the concepts that can be considered as the foundation of the current, global system of national accounts. The first part of the study provides an overview of the output of researchers who contributed to the establishment of modern national accounts methodology. The second part describes the evolution of the national income measurement in Poland (the conversion from the material production to the European system of national and regional accounts).

Keywords: national accounts, national income, development measure.

Резюме. Система национальных счетов является международным стандартом, используемым большинством стран для комплексной презентации национальной экономики. Разработка этой модели это эффект многих исследований и обсуждений предпринятых учеными. Теории касающиеся национального дохода и способа его измерения были предметом научных дискуссий в течение нескольких столетий перед тем, когда среди экономистов появился термин «национальные счета».

Целью статьи является представление концепции, которую можно считать основой сегодняшней мировой системы национальных счетов. Первая часть разработки представляет обзор достижений исследователей, которые внесли свой вклад в разработку современной методологии национальных счетов. Вторая часть характеризует эволюцию измерения национального дохода в Польше (переход от системы материального производства к европейской системе национальных счетов).

Ключевые слова: национальные счета, национальный доход, измерение развития.